

ÜLESTÕUSMISAJA KUUES PÜHAPÄEV AD 2021

Lk 11:5–13 (2Ms 17:8–13; Jk 5:13–16)

5 Ja Jeesus¹ ütles neile: «Kui kellelgi teie seast oleks sõber ja see tuleks südaööl ta juurde ja ütleks talle: «Sõber, laena mulle kolm leiba,

6 sest mu sõber on rännakul tulnud mu juurde ja mul ei ole midagi talle pakkuda!»,

7 kas saaks ta toast vastata: «Ära tüüta mind, üks on juba lukus ja ma olen koos lastega voodis, ma ei saa üles tõusta sulle andma!»?

8 Ma ütlen teile, kui ta ka ei tõuse teisele leiba andma sõpruse pärast, siis ta teeb seda ometi tema järelejätmatu pealekäimise pärast, kui ta kord juba on üles äratatud, ja annab talle, niipalju kui tal vaja.

9 Ka mina ütlen teile: Paluge, ja teile antakse, otsige, ja te leiateg, koputage, ja teile avatakse,

10 sest iga paluja saab ja iga otsija leiab ja igale koputajale avatakse!

11 Aga missugune isa teie seast, kellelt poeg palub kala, annaks talle kala asemel mao?

12 Või kui ta palub muna, annaks talle skorpioni?

13 Kui nüüd teie, kes olete kurjad, oskate anda häid ande oma lastele, kui palju enam Isa taevast annab Püha Vaimu neile, kes Teda paluvad!»

Sissejuhatus

Kiriku pärimuse järgi on kolmanda evangeeliumi autoriks arst Luukas, kes oli sündinud Antiookias paganlike vanemate lapsena². Kuigi vahel on arvatud, et Luukas võis juba varasemalt kuuluda Jeesuse laiemasse õpilasteringi (nn seitsmekümne hulka), on kirikuisad valdavalt veendunud, et temast sai kristlane Pauluse kuulutustöö tulemusena, kelle saatjaks Luukas tema teisel ja kolmandal misjonireisil oli, jäädes Pauluse juure ka tema vangipõlvapäevil.

Luuka evangeeliumi 21. peatükk toob ära Jeesuse ettekuulutuse Jeruusalemma hävitamise kohta, kuid ei maini selle ettekuulutuse täitumist, seega on tõenäoline, et evangeelium on kirjutatud enne aastat 70. Ning kuna evangeeliumi järg, Apostlite tegude raamat, lõpeb kirjeldusega Pauluse jõudmisest Rooma, kus apostel viibis [vähemalt] kaks aastat enne oma märtrisurma aastal 64, tundub üsna tõenäoline, et evangeelium on valminud hiljemalt 60. aastate esimesel poolel.

¹ Kreekakeelne originaaltekst ei sisalda siin Jeesuse nime.

² Seda, et tegemist oli sünni poolest paganaga, võib järeldada apostel Pauluse sõnadest Kirjas koloslastele, kus apostel nimetab ainsaiks ümberlõigatute hulgast tema juurde jäänud kaastööliseks Aristarhost ja Markust, andes seejärel edasi tervitused ka «armsalt arstilt Luukaselt» (vt Kl 4:10–14).

Olles ise endine paganausuline, väljendab Luukas oma evangeeliumis kindlat veendumust Jeesuses teostunud lunastuse universaalsusest: see ei ole mõeldud mitte ainult juutidele, vaid kõigile rahvastele: «Nõnda on kirjutatud, et Messias pidi kannatama ja kolmandal päeval üles tõusma surnuist. Ja Tema nimel peab kuulutatama meelearandust pattude andeksandmiseks kõigi rahvaste seas, alates Jeruusalemmast.» (Lk 24:46j)

Luuka evangeelium (nagu ka Apostlite tegude raamat) algab sissejuhatusena, milles raamatu esmase adressaadina märgitakse «üliulist Teofilost³», samuti kirjeldab Luukas sissejuhatuses nii oma töömeetodit kui eesmärki: «Juba mitmed on võtnud kätte koostada jutustus neist asjust, mis meie seas on aset leidnud, nõnda nagu seda on meile edasi andnud need, kes ise algusest peale on seda oma silmaga näinud ja on saanud sõna sulasteks. Seepärast on mullegi tundunud õige, pärast kõigega algusest peale täpset tutvumist, kirjutada sinu jaoks, üliuline Teofilos, järgemööda kõik üles, et sa võiksid õppida tundma sulle õpetatud asjade usaldusväärset.» (Lk 1:1–4)

Arvatavasti oli Teofilos ristiusust huvitunud pagan, võib-olla ka juba ristimiskandidaadiks vastuvõetu, kes sellisena kehastab õigupoolest kogu inimkonda, kellele Kristuse jüngrid on kutsutud evangeeliumi kuulutama. Seda tasub ka evangeeliumi paremaks mõistmiseks pidevalt meeles pidada, iseäranis kahest aspektist. Esiteks juba mainitud universaalsus: kristlik rõõmusõnum on mõeldud (ja möödapääsmatult vajalik) kõigile rahvastele. Ning teiseks: kuna autori eesmärgiks ei ole mitte rahuldada lugejate uudishimu, vaid neid usuliselt veenda, on ta ajaloolisele tõepärasusele piinliku täpsusega truaks jääda püüdes⁴ oma teose üles ehitanud viisil, mis toob esile kristluse olulisimad õpetuslikud ja usutunnistuslikud tõed. Parimal viisil väljendavad seda taotlust ehk Emmause jüngrite loos öeldud sõnad: «Ja hakates peale Moosesest ja Prohvetitest, seletas Jeesus neile ära kõigist kirjadest selle, mis Tema kohta käib.» (Lk 23:27)

Keelelisi märkuseid

Kui kellelgi teie seast oleks sõber ja see tuleks südaööl ta juurde – τίς ἐξ ὑμῶν ἔξει φίλον καὶ πορεύσεται πρὸς αὐτὸν μεσονυκτίου – õige oleks (nagu nt 1968. aasta tõlkes): «Kellel teie seast on sõber ja ta läheks südaööl ta juurde».⁵

Pakkuda – παραθήσω – sõnasõnalt: «ette panna».

³ Nimi Θεόφιλος tähendab «Jumala sõber».

⁴ Vt nt Lk 3:1j.

⁵ Jeesus julgustab siin usaldavas palves Jumala ette minema, mitte ei esita moraaliõpetust külalislahkuse tähtsusest.

Kas ta saaks toast vastata – κάκεινος ἔσωθεν ἀποκριθεὶς εἶπη – sõnasõnalt: «ja tema seest vastates ütleks».⁶

Ära tüüta mind – μή μοι κόπους πάρεχε – sõnasõnalt «ära valmista mulle tüli/vaeva».⁷ Sõna κόπος – «vaev», «nuhtlus», «mure», «tüli» – tuleneb verbist κόπτω – «ära lõikama», «ära raiuma», «lööma».

Uks on juba lukus – ἤδη ἡ θύρα κέκλεισται – «uks on juba suletud/kinni».

Ma olen koos lastega voodis – τὰ παιδιά μου μετ' ἐμοῦ εἰς τὴν κοίτην εἰσὶν – «mu lapsed on koos minuga voodis».

Ma ei saa – οὐ δύναμαι – sõna δύναμαι tähendab «võimeline olema», «suuteline olema», «[millekski piisavat] jõudu omama».⁸

Tema järelejätmatu pealekäimise pärast – διὰ γε τὴν ἀναίδειαν αὐτοῦ – sõnasõnalt: «tema häbematususe pärast».⁹

Paluge – αἰτεῖτε – sõna αἰτέω tähendab «küsima», «paluma», «[midagi] ihaldama», «nõudma».¹⁰

Otsige – ζητεῖτε – sõna ζητέω tähendab «otsima», «taotlema», «nõudma», «nõudlema».

Olete kurjad – πονηροὶ ὑπάρχοντες – võiks tõlkida ka: «olete algusest peale (s.t olemuselt) kurjad».¹¹

Püha Vaimu – πνεῦμα ἅγιον – sõna πνεῦμα tuleneb verbist πνέω – «hingama», «puhuma» – ja tähistab sarnaselt heebrea sõnale **רוּחַ** nii vaimu, tuult kui ka hingeõhku.

⁶ 1739. aasta Piiblis: «Ja temma peaks seest wastama ja ütleva».

⁷ 1739. aasta Piiblis: «Ärra te mulle waewa»; 1968. aasta piiblitõlkes: «ära tee mulle tüli».

⁸ Muuhulgas tulenevad siit ka lõhkeainet tähistav sõna «dünamiit» ja elektrigeneraatorit tähistav sõna «dünamo».

⁹ 1739. aasta Piiblis: «tema häbbematta küssimisse pärrast». – Seda osa lausest on võimalik tõlkida ka teisiti, nii et sõna ἀναίδεια ei käi mitte väljas, vaid sees oleva sõbra kohta ja tähendaks sel juhul: «et mitte [oma külalislahkusetuse tõttu] häbisse jääda/häbistatud saada».

¹⁰ αἰτεῖτε...ζητεῖτε...κρούετε – «paluge...otsige...koputage» võib tõlkida ka kindlas kõneviisis: «[te] palute...otsite...koputate», mis tähendaks mitte, et inimene saab, leiab ja talle avatakse [alles] siis, kui ta palub, otsib ja koputab, vaid pigem julgustust teha kõike seda julgustava teadmise, et kõige vajaliku eest on juba hoolitsetud. – Vrd ka Mt 6:8.

¹¹ Võib-olla samas mõttes nagu 1Ms 18:21: «...sest inimese südame mõtlemised on kurjad ta lapsepõlvest peale».

Sisuline analüüs

Kuigi seda on esimesel hetkel ehk raske märgata, seondub julgustus usaldavaks (ja järelejätmatuks) palveks Luuka evangeeliumi üheteistkümnenda peatüki esimeses pooles täiesti kindlalt eelneva, kümnenda peatükiga, mis algab seitsmekümne jüngriläkitamisega Jeesuse poolt.

Pärast seda, kui nood seitsekümmend (või seitsekümmend kaks) on Jeesuse juurde tagasi pöördunud ja Talle rõõmuga kuulutanud, et isegi kurjad vaimud alistuvad neile (Lk 10:17), ütleb Jeesus: «Vaata, ma olen andnud teile meelevalla kõndida madude ja skorpionide peal ja vaenlase kogu väe peal ja miski ei tee teile iial kahju. Ometi ärge rõõmustage sellest, et vaimud teile alistuvad, vaid rõõmustage, et teie nimed on taevasse kirja pandud!» (Lk 10:19j)

Madusid ja skorpione mainib Jeesus ka üheteistkümnendas peatükis: «Aga missugune isa teie seast, kellelt poeg palub kala, annaks talle kala asemel mao? Või kui ta palub muna, annaks talle skorpioni?» (Lk 11:11j), lisades, et Isa taevas annab neile, kes Teda paluvad, midagi märksa enamat ja veelgi paremat kui kala ja muna ning – eelnenut meeles pidades – isegi meelevald madude ja skorpionide peal kõndida: Ta annab neile Püha Vaimu (eelnevas peatükis vastab sellele nimede taevasse kirja panemine).

Kümnenda peatüki juurde tagasi minnes: Tema juurde naasnud jüngrite vastuvõtmise ja julgustamise järel juubeldab Jeesus «selsamal tunnil» Pühas Vaimus ja tänab Isa selle eest, et too on Talle «kõik üle andnud», ja kinnitab oma jüngritele, et Tema omakorda on kõik, mis Ta on oma Isalt saanud, neile edasi andnud: «Õndsad on silmad, mis näevad seda, mida teie näete, sest ma ütlen teile, palju prohveteid ja kuningaid on tahtnud näha, mida teie näete, ega ole näinud, ja kuulda, mida teie kuulete, ega ole kuulnud.» (Lk 10:23j)

Järgneb vestlus ühe seadusetundjaga, kes tahab teada, mida on vaja teha, et pärida igavene elu. Jeesus annab mõista, et vastuseks on armastus, Jumala armastamine kogu oma olemusega ja ligimese nagu iseenda armastamine. Seadusetundja eneseõigustusele «Ja kes siis on mu ligimene?» (Lk 10:29) vastab Jeesus tähendamissõnaga halastajast samaarlasest (Lk 10:30–37), mille kokkuvõtteks sõnumiks on, et ligimene on iga inimene, keda me oma teel kohtame, ja et – järgnevat silmas pidades on see äärmiselt oluline! – igavene elu on halastuse and. See mitte ainult ei nõua halastust selle pärimiseks, vaid see rajaneb halastusel, see sünnib Jumala halastusest, nii et viimselt on ka inimene, kes halastust [edasi] jagab, mitte andja, vaid eeskätt vastuvõtja.

Väga selgelt tuleb see esile kümnenda peatüki lõpul seisvast Marta ja Maarja loost, mis on justkui selgitavaks kommentaariks halastaja samaarlase tähendamissõnale: Jeesus kindlasti ei põlga ega halvusta Marta külalislahkust (mis vastab halastaja samaarlase

hoolitsusele teeröövlite kätte sattunud mehe eest), ent ei jäta sellegipoolest rõhutamata, et tõeline andja on Tema – s.t Jumal oma armus – ning need, kelle juurde Ta tuleb, on mitte ainult Tema, vaid ka omaenda poolt Talle pakutavatest andidest märksa suuremate vastuvõtjad. Võiksime ka öelda, et teatavas mõttes on võimalus kellelegi külalislahkust osutada alati suurem and kui see külalislahkus ise, kuna halastuse ja armastuse kaudu teostub kõige täiuslikumal viisil meie osasaamine Jumalast endast.

Üheteistkümmes peatükk algab jüngrite sooviga, et Jeesus õpetaks neid palvetama, «nõnda nagu Johannes õpetas oma jüngreid» (Lk 11:1). Jüngrid tulevad selle sooviga Jeesuse juurde pärast seda, kui Ta on oma kombe kohaselt «ühes kohas» – mis siinkohal tähendab arvatavasti «kuskil teistest eemal», s.t üksi – palvetamas olnud. Jeesuse jüngrid ilmselt tajusid Tema palve erilisust – sedasama, mida Jeesus oli eelnevalt väljendanud sõnadega «Kõik on mu Isa üle andnud mulle ja keegi ei tunne, kes on Poeg, kui vaid Isa, ja kes on Isa, kui vaid Poeg, ja kellele Poeg seda iganes tahab ilmutada.» (Lk 10:22) Nüüd nad siis tulevad Jeesuse juurde, et Ta seda neile ilmutaks – oma erilist suhet Isaga, mille väljenduseks on ka Tema omaette palvetamised.

Jeesus õpetab jüngritele Meie Isa palve, mille sõnastus on Luuka järgi (Lk 11:2–4) märksa napim kui Matteuse evangeeliumis (Mt 6:9–13): «Isa! Pühitsetud olgu Sinu nimi, Sinu riik tulgu! Meie igapäevast leiba anna meile päevast päeva, ja anna meile andeks meie patud, sest meiegi anname andeks igäuhele, kes on meile võlgu! Ja ära lase meid sattuda kiusatusse!»

Meie Isa palve, olgu Luuka või Matteuse järgi, on tüüpiline «palumispalve», milles Jeesus toob ära kõige olulisema: kõigepealt inimese vahekorra Jumalaga ning seejärel inimeste igapäevase toiduse või laiemalt toimetuleku ja nende omavahelise läbisaamise. Sellisena on tegemist mustriga, mida peaks järgima (ja tõenäoliselt järgibki) pea iga palve, millega inimesed Jumala ette tulevad (või millega nad vähemalt oma päeva alustavad ja lõpetavad).

Järgnevat silmas pidades on tähtis rõhutada, et Meie Isa palve paneb täie enesestmõistetavusega paika selle, kes on andja ja kes on vastuvõtja: isegi nendes asjades, mida võib laiemas mõttes nimetada «jumalateenistuslikeks» – Jumala nime pühitsemine ja Tema riigi, s.t Tema meelevalla tunnustamine ning sellest tulenev austus ja enda allutamine Jumala tahtele –, ei ole aktiivseks pooleks mitte inimene, vaid Jumal, kes seda kõike kingib ja sellel sündida laseb.

Pealegi algab Jeesuse õpetatud palve pöördumisega «Isa!», mis tähistab ühelt poolt veelgi usalduslikumat suhet ning teisalt märksa suuremat sõltuvusvahekorda kui järgnevalt toodud näide oma sõbralt abi paluvast sõbrast. Niisiis on juba see, et inimene võib astuda Jumala ette, liiatigi Tema kui oma Isa ette, juba iseenesest Jumala arm ja and. On enesestmõistetav, et andmine eelneb alati antu vastuvõtmisele. Aga Jumala

puhul saab teoks midagi veelgi enamat ja sugugi mitte alati enesestmõistetavat: andmine eelneb isegi küsimisele või palumisele (vt kümnendat joonealust märkust).

Inimeste maailmas on tõepoolest nii, nagu Jeesus kirjeldab: ootamatu teekäija saabudes oli vähemalt tollal täiesti mõeldav, et kellaajast hoolimata mindi sõbra või lihtsalt naabri juurde, kellele automaatselt laienes elementaarse külalislahkuse kohustus, ja kas too tahtis või mitte, viimaks andis ta kasvõi tüütust pealekäimisest vabanemiseks järele ja kostitas abivajajat. Muuhulgas ka selleks, et ise mitte häbisse jääda (vt üheksandat joonealust märkust).

Jumala juures ei ole taolist pealekäimist tarvis, kuna Jumal annab ja on andnud omadele kõike külluses ja «palju enam». Kui Jeesus julgustab oma jüngeid järelejätmatult palvetama, siis mitte selleks, et lakkamatu, tüütu, lausa häbematu pealekäimisega Jumalat vastama kallutada. Jeesus ütleb siin oma jüngritele midagi muud, midagi palju tähtsamat: seda, et Jumalat võib alati usaldada, Tema peale võib alati ja kõiges loota.

Seda julgustust näitlikustab Jeesus pildiga isast, kes hoolimata sellest, et ta on «kuri algusest peale» (vt eelviimast keelelist märkust koos joonealuse märkusega), ei anna oma lapsele mitte seda, mis võiks last kahjustada, vaid häid ande. Jumal on täiuslik, Ta on headus ja armastus ise, ja see tähendab, et nii Tema annid kui Ta valmidus neid ande oma lastele jagada, ületab mõõtmatu iga inimliku isaarmastuse ja -hoolitsuse.

Kahtlemata on palvetamisel oluline ka püsivus, kuid sellele keskendub Jeesus pigem ühes teises tähendamissõnas, mis kõneleb lesknaisest ja ülekohtusest kohtunikust, kes soostus leske kaitsma alles pärast seda, kui too oli ta oma lõputu pealekäimisega ära tüüdanud (Lk 18:1–8). Sama motiiv on olemas ka üheteistkümnenda peatüki alguses seisvas mõistuloos, kuid nagu öeldud, siiski rõhuga pigem Jumala armu usaldamisel.

Suurim ja tähtsaim and, mille Jumal oma lastele kingib, on Püha Vaim. Siin jõuab Jeesus tagasi selle juurde, mida Ta ütles kümnenda peatüki keskel juubeldades Isa poole pöördudes: «Kõik on mu Isa üle andnud mulle ja keegi ei tunne, kes on Poeg, kui vaid Isa, ja kes on Isa, kui vaid Poeg, ja kellele Poeg seda iganes tahab ilmutada.» (Lk 10:22)

Jumal võtab inimese Pühas Vaimus oma eluasemeks, asub temasse elama ja teeb inimese tõeliselt elavaks. Apostel Paulus räägib sellest ja selle aluseks olevast Jumala ennetavast armust (s.t sellest, nagu juba öeldud, et Jumala puhul eelneb andmine isegi palumisele) näiteks nõnda: «Aga lootus ei jäta häbisse, sest Jumala armastus on välja valatud meie südamesse Püha Vaimu läbi, kes meile on antud. Sest juba siis, kui me alles nõrgad olime, on Kristus surnud nende eest, kes tollal veel jumalakartmatud olid. Vaevalt, et keegi läheb surma isegi õige eest, kuigi hea sõbra eest mõni ehk julgeks surra. Ent Jumal teeb nähtavaks oma armastuse meie vastu sellega, et Kristus suri meie eest, kui me olime alles patused.» (Rm 5:5–8)

Jutluseks

Ülestõusmisaja kuuenda pühapäeva ladinakeelne nimi *Rogate* – «Palvetage» – pärineb Taevaminemispühale eelneval kolmel päeval palveprotsessioonidega tähistatud nn rogatsioonipäevade traditsioonist, mille algatajaks oli 5. sajandil elanud Vienne'i piiskop Mamertus. Aastal 511 toimunud esimesel Orléans'i sinodil tehti need Frangi riigis kohustuslikuks, õige pea jõudis nende tähistamine ka Rooma ning sai üldkiriklikuks tavaks.

Rogatsioonipäevade sisuks on ühelt poolt meelearandus, teisalt aga palve, et Jumal hoiaks oma rahvast hädade ja eeskätt loodusõnnetuste eest ning kingiks oma õnnistuse ka põlluviljale. Luterlikus traditsioonis on rogatsioonipäevade temaatika kandunud neile eelnevale pühapäevale, mida tuntaksegi palvepühapäevana. Sellest lähtuvalt on valitud ka EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava pühapäevased kirjalugemised, millest üks – 1. lugemisaasta Evangeelium (Jh 16:23–33) kattub osaliselt pühapäeva vanakirikliku Evangeeliumiga (Jh 16:23–30). Tegemist on lõiguga Jeesuse hüvastijätusõnadest jüngritele, kus Ta julgustab omasid paluma Isa Tema nimel.

Kolmanda lugemisaasta Vana Testamendi lugemiseks (2Ms 17:8–13) on ülevaade Refidimis toimunud lahingust, milles iiraellastele tõi võidu amalekkide üle see, et Mooses hoidis kogu lahingu vältel ülal palveks ja õnnistuseks tõstetud käsi (kusjuures ta ei olnud selleks suuteline üksinda, vaid vajas oma kaaslaste toetust).

Kolmanda lugemisaasta Epistel (Jk 5:13–16) julgustab paluma ja Jumalat tänama, ennast nii heas kui kurjas Jumala kätte usaldama ning mitte ainult üksinda ja iseenda eest, vaid pigem koos teistega ja teiste eest palvetama.

Kõik kolm teksti kõnelevad palve väest, aga veelgi enam usaldusest Jumala vastu ja sellest, et meie elu on Tema käes ning me sõltume Tema armust. Just sellele võiks keskenduda ka jutluses, rõhutades, et Jumal ei jaga oma häid ande (meile eeskätt oma Püha Vaimu kinkides ja meid Temas oma eluasemeks võttes) mitte meie järelejätmatu pealekäimise pärast, vaid oma halastusest ja headusest. Jeesus julgustab meid palves Jumala kui oma Isa ette astuma, kinnitades, et nii nagu Isa on armastanud Teda ja kõik Talle üle andnud, nii armastab Ta ka oma lapsi ja on Jeesuse kaudu neile juba kinkinud kõik, mida nad iganes vajada võiksid.

Jutluse võib üles ehitada näiteks järgmiste punktidenä:

1. Jeesus julgustab meid palves Jumala ette astuma – teades, et võime Teda kõiges usaldada ja et Ta ei jäta meie palvet kuulamata ega sellele vastamata.

2. Veelgi enam: Jumal on meid armastanud ja kõik meie heaks teinud juba enne, kui oleme Teda üldse palunud.¹² Jumala laste jaoks ei ole tõe mitte ainult see, et kui me palume, siis me saame, vaid et me palume – s.t otsime Jumala palet ja ligiolu –, sest oleme juba saanud. Pealegi oleme saanud rohkem kui oskaksime iial paluda – rääkimata sellest, et mõõtnatult rohkem, või õigemini midagi hoopis muud võrreldes sellega, mida me [tegelikult] väärksime.
3. Jumala suurim and on Jeesus ise, Tema teostunud lunastus ja see, et Tema pärast ja Tema läbi on Jumal kinkinud meile oma Püha Vaimu. Jumal on meid võtnud oma eluasemeks, Ta on teinud meid tõeliselt elavaks. Niisiis on päris kindel, et kui tuleme siiras ja usaldavas palves Jumala ette, siis Ta ei saada meid minema tühjalt, vaid kingib meile oma Pojas ja Pühas Vaimus kõike, mida me iial vajame.¹³

¹² Vrd Mt 6:8: «Teie Isa teab, mida teile vaja läheb, enne kui te Teda palute!»

¹³ Vrd Rm 8:32: «Tema, kes oma Poegagi ei säästnud, vaid loovutas tema meie kõikide eest, kuidas ta ei peaks siis koos Pojaga meile kõike muud kinkima?»